

KANUNU BİLMEMEK MAZERET SAYILMAZ İLKESİNİN CEZA VE HUKUK YARGILAMASI AÇISINDAN ANALİZİ

ANALYSIS OF THE PRINCIPLE THAT IGNORANCE OF THE LAW IS NOT AN EXCUSE IN TERMS OF CRIMINAL AND CIVIL JUDGMENT

Gülcan AZİMLİ ÇİLİNGİR*

Öz

Türk Hukukunun en temel ilkelerinden biri "kanunu bilmemek mazeret sayılmaz" ilkesidir. Birçok yargı alanında geçerli olan bir hukuk ilkesi olan kanunu bilmemek mazeret sayılmaz ilkesi, kişinin hukuka aykırı fiilinin kanunda düzenlenip düzenlenmediğinin bilinmesinin değil hukuk dünyasında meydana gelen fiilin yanlış ya da haksız olduğunun bilinmesinin yaptırım uygulanması için yeterli olması ve o fiilin yapılmasının caydırıcılığını amaçlamaktadır. Bir fiilin hukuka aykırı olması ya da yasada suç olarak düzenlenmesi halinde kişinin bu kanunundan haberdar olmadığını ileri sürebilmesinin önüne geçilmesi adına kabul edilen ve hem hukukumuzda kabul edilen hem de evrensel bir ilke olan kanunları bilmemek mazeret sayılmaz ilkesi kabul edilmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) "kanunun bağlayıcılığı" başlıklı 4/1. maddesinde, "ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz" şeklinde ifade edilen ilke, eğitim, sosyal, kültürel ve ekonomik durumuna bakılmaksızın herkesi kapsayan genel bir ilkedir.

Anahtar Kelimeler : Türk Ceza Kanunu, Haksızlık Yanılgısı, Kanun, Mazeret.

Jel Kodlar : K10, K14, K20, K29, K33,

Abstract

One of the most basic principles of Turkish Law is the principle of "ignorance of the law is not an excuse". The principle that ignorance of the law is not considered an excuse, which is a legal principle valid in many jurisdictions, aims to ensure that knowing that the act that occurs in the legal world is wrong or unfair, not knowing whether the unlawful act of the person is regulated in the law, is sufficient for the imposition of sanctions and aims to deter the commission of that act. In the event that an act is unlawful or regulated as a crime in the law, the principle of ignorance of the laws, which is accepted in order to prevent the person from claiming that he is not aware of this law, and which is both accepted in our law and a universal principle, is not considered an excuse. The principle expressed in Article 4/1 of the Turkish Penal Code (TCK) No. 5237 titled "binding of the law" as "ignorance of the penal laws is not an excuse" is a general principle that covers everyone regardless of their educational, social, cultural and economic status.

Key Words : Turkish Penal Code, The fallacy of injustice, Law, Excuse.

Jel Classification : K10, K14, K20, K29, K33,

* Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gulcanazimlicilingir@yyu.edu.tr, 0000-0002-3618-2104.

GİRİŞ

5237 sayılı TCK'nın “kanunun bağlayıcılığı” başlıklı 4/1. maddesinde, “ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz” biçiminde düzenlenen ilke, failin işlediği fiilin haksızlık oluşturduğu noktasında bir bilince sahip olunmamasını ifade etmektedir. Bu durumda ortaya haksızlık yanılığı çıkmaktadır. Haksızlık yanılığı, TCK m.30'da düzenlenir ve kişinin yanılığının hangi şartlar dahilinde cezai sorumluluğu ortadan kaldırabileceği veya hafifletebileceği durumunu belirler. Haksızlık yanılığı, kişinin işlemiş olduğu fiilin hukuka aykırı olduğunu hiç bilmemesi veya yanlış bir hukuki değerlendirme sonucu fiilin hukuka uygun olduğunu zannetmesi olarak tanımlanabilir. Böyle bir durumda, haksızlık oluşturan fiil kapsamında kişinin kastı devam eder. Bir diğer ifadeyle, haksızlık yanılığı, kastı etkilemez; ancak kişi işlemiş olduğu haksızlık açısından, yalnızca kusurunun belirlenmesi aşamasında bir rol oynar. Bu açıdan haksızlık yanılığı, “kanunu bilmemek mazeret sayılmaz” kuralının bir istisnası olarak da ele alınmakla beraber, günümüzde bu kuralın kusur ilkesi ile bağdaştırılması gerektiği düşüncesi ağırlıklı olarak kabul görmektedir.

1. CEZA YARGILAMASINDA KANUNU BİLMEMEK MAZERET SAYILMAZ İLKESİNİN UYGULANMASI

Haksızlık yanılığına ilişkin hüküm, TCK m.4'de yer alan “ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz” kuralının ikinci fıkrasından alınmış ve “hata” başlığını taşıyan TCK m.30'a aktarılmıştır. Aktarılma gerekçesi de esasen hukukî nitelendirme konusundaki tartışmalara dayanmaktadır. Kişi, işlediği fiilin maddi hukuka aykırılık oluşturduğu konusunda yanılmış ve bu durumu bilememiş olabilir. Eğer haksızlık yanılığı kişi için kaçınılmaz ise, kişiyi gerçekleştirdiği haksızlık sebebiyle kusurlu sayamayız(Özgenç,2024:540). Tüm bu açıklanan sebeplerden dolayı, Türk Ceza Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu ve Askeri Ceza Kanunu dışındaki kanunlarda tanımlanan suç unsurları bakımından hataya düşen kişi bu hatasından yararlanabilecektir. Bu hükümle, kaçınılmaz haksızlık yanılığının varlığı durumunda failin cezalandırılmasının hukuka aykırı olduğu kabul edilerek, böylece “error juris nocet” (hukukî hata zarar verir) kuralı bertaraf edilmiş olmaktadır. Haksızlık yanılığı, Alman Hukuku Öğretisinde, “kusursuz suç ve ceza olmaz” şeklinde ifade edilen ve hukuk devleti ilkesinin bir yansıması olan kusur prensibi çerçevesinde açıklanmıştır. Bu yönüyle söz konusu hüküm esasen insan hakları ile de yakından ilgilidir (Güleç, 2008:60; Güngör, 2007:140).

5237 sayılı TCK'da, kusur açısından önemli olanın, kişinin, işlediği fiilin hukuken onaylanmayan bir fiil olduğu konusunda bir bilince sahip olması düzenlenmektedir. Eski dönemlerde ceza hukukuna hakim olan "Error iuris nocet" ("kanunu bilmemek mazeret sayılmaz") kuralının, yeni Türk Ceza Kanunuyla beraber "ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz" şeklinde ifade edildiğini görmekteyiz. Böylece, klasik ceza hukuku anlayışının bir sonucu olan "kanunu bilmemek mazeret sayılmaz" kuralının kapsamı, büyük oranda daraltılmış bulunmaktadır(Toroslu,2005:223). Ancak bu kuralın Anayasada güvence altına alınmış olan ceza hukukunda kusura dayanan sorumluluk ilkesini

ortadan kaldırmamaktadır (Derreıuc /Güral,1945:201). Ceza hukuku açısından, ceza yasaları haricindeki yasal düzenlemeler noktasında kanunu bilmeme durumu mazeret sayılabilir. Şöyle ki, ceza kanunu dışında başka bir kanuni düzenlemede hataya düşülmesi veya böyle bir kanunu bilmeme durumu, ceza hukuku açısından belirli şartlar dahilinde mazeret olarak kabul edilebilen kanunu bilmeme ve yanılma anlamına gelebilir. Bu açıdan suçun maddi unsurları gibi özelliklerin yer aldığı ceza hükmünü içermeyen kanunları bilmeme durumunda, kişi bu hatasından yararlanır (Artuk/Gökçen/Yenidünya, 2005:37; Dülger, 2021:232).

Hatanın bu türünde kişi, işlediği fiili yasaklamış olan hukuk normunun varlığı veya böyle bir hukuk normunun yorumlanması noktasında hataya düşmektedir. Diğer bir deyişle, işlediği fiilin esasen hukuk normlarıyla çatışması ve dolayısıyla hukuka aykırı olması söz konusu olsa bile, kişi gerçekleştirdiği fiilin kanuna aykırı ve yasaklanmamış, yani yasal olduğunu düşünmektedir. Bu itibarla kişi fiilin kanuna aykırı olduğu noktasında bu bilince haiz değildir ve hatta gerçekleştirdiği fiilin hukuki olarak onaylanan bir davranış olduğunu sanmakta; ancak aslında söz konusu fiili hukuki olarak onay görmemektedir. İşte böyle bir hata, maddi varlığın özelliğinin bilinmemesinden ziyade, esasen normlara ilişkin olarak yapılan bir değerlendirmeden kaynaklanmaktadır(Koca/Üzülmez, 2024:343; Demirel, 1955:203).

Bir ceza davasında, bir suçlu yasayı bilmediğini ya da yanlış yorumladığını kanıtlayarak cezadan kurtulamaz. Cehaletinin haklı olduğunu ya da yorumunun herhangi bir şekilde makul olduğunu kanıtlamak ya da yasayı onun kadar iyi anlayan yazarlara ya da kararlara işaret etmek faydasızdır. İyi niyeti ne kadar açık olursa olsun, hukukun üstünlüğü yani kanunilik ilkesi yine de korunmalıdır. Kanunu bilmemek yalnız suçu ortadan kaldırmamakla kalmaz, kuralın sertliği, bunun cezayı azaltıcı sebep olarak kabulüne de engel teşkil eder.

Emsal içtihatlarla değinilecek olursa, Yargıtay 7. Ceza Dairesinin 2024/152 E ve 2024/2956 K sayılı ilamında; *"Olay tutanağı ve dosya kapsamına göre; olay tarihinde kolluk görevlileri tarafından kuş pazarında yapılan kontrollerde otoparkta araçların arasında valiz, çanta ve sırt çantasına rastlandığı, çantanın açık olan fermuarından içerisinde kaçak sigara olduğunun görüldüğü, çevredekilere çantanın kime ait olduğu sorulduğunda 15-18 yaş aralığındaki suça sürüklenen çocuğun çantanın kendisine ait olduğunu, içerisinde kaçak sigara bulunduğunu söyleyerek, 40 karton kaçak sigarayı görevlilere teslim ettiği anlaşılmıştır. Suça sürüklenen çocuk hakkında 6545 sayılı Kanun ile değişik 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun (5607 sayılı Kanun) 3 üncü maddesinin on sekizinci fıkrası uyarınca cezalandırılması istemiyle kamu davası açılmıştır. Suça sürüklenen çocuk savunmalarında; 09.04.2015 tarihli savcılık ifadesi ve mahkemedeki 02.07.2015 tarihli savunmasında kaçak sigaraları içmek için aldığını beyan ederek atılı suçu inkar ettiği halde 03.04.2013 tarihinde yakalandığı yer mahkemesinde bozmaya karşı alınan beyanında kaçak sigaraları satıp harçlığını çıkarmak amacıyla aldığını, ancak eylemin suç olduğunu bilmediğini beyan etmiştir. Suça sürüklenen çocuğa 6545 ve 7242 sayılı Kanun ile değişik 5607 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesinin beşinci ve onuncu*

fıkraları uyarınca ek savunma hakkı tanınmıştır. Kaçak eşyaya mahsus tespit (KEMT) varakasında belirlenen gümrüklenmiş değer Dairemiz yerleşik içtihatlarına göre "pek hafif değer" aralığında olduğu anlaşılmıştır. Suça sürüklenen çocuğun uhdesinde Dairemiz uygulamalarına göre ticari miktar ve mahiyette olan 40 karton kaçak sigara ele geçirilmiş olması ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Ceza Kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz" şeklindeki düzenleme karşısında, atılı kaçakçılık suçunun sübuta erdiği belirlenmekle, hükümde bu yönüyle hukuka aykırılık bulunmamıştır. Dava konusu kaçak sigaraların müsadereci hususunda mahallinde her zaman karar verilmesi mümkün görülmüştür. Yargılama sürecindeki işlemlerin usul ve kanuna uygun olarak yapıldığı, aşamalarda ileri sürülen iddia ve savunmaların toplanan tüm delillerle birlikte gerekçeli kararda gösterilip tartışıldığı, eylemin suça sürüklenen çocuk tarafından gerçekleştirildiğinin saptandığı, vicdanî kanının dosya içindeki belge ve bilgilerle uyumlu olarak kesin verilere dayandırıldığı, eyleme uyan suç vasfı ile yaptırımın doğru biçimde belirlendiği anlaşıldığından, suça sürüklenen çocuk hakkında kurulan hükümde hukuka aykırılık bulunmamış ve suça sürüklenen çocuk müdafinin yerinde görülmeleyen diğer temyiz sebepleri reddedilmiştir¹" yönünde karar verilerek suça sürüklenen çocuğun kaçak sigara satması kapsamında suç olduğunu bilmemesi yönündeki savunmasını kanunları bilmemek mazeret sayılmaz ilkesi gereği haklı görmemiştir.

Yargıtay konuyla ilgili diğer kararında; "...muafiyet kapsamında yurda soktuğu gümrük vergisi alınmayan yabancı menşeli eşyaları satarak atılı kaçakçılık suçunu işlediği anlaşılmakla; 5237 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Ceza Kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz" şeklindeki düzenleme karşısında, sanık hakkında zincirleme kaçakçılık suçundan mahkûmiyet hükmü kurulmasında bir isabetsizlik görülmemiştir²" şeklinde tespit yaparak ilgili ilkeyi dikkate alarak değerlendirme yapmıştır.

Açıklanan olay ve kanun maddesi ışığında kanunu bilmemek mazeret sayılmaz ilkesi, ceza kanunları için geçerli olup ceza muhakemesi kanununu kapsamaz. Bu nedenle ceza yargılamasında uygulanan ve duruşmanın üç ilkesinden birisi olan şifahlilik ilkesi gereğince sanığa hak ve yükümlülüklerinin sözlü olarak anlatılması zorunlu olup kişinin haklarını ve borçlarını bilmesi gereklidir çıkarımı yapılmamalıdır.

2. HUKUK YARGILAMASINDA KANUNU BİLMEMEK MAZERET SAYILMAZ İLKESİNİN UYGULANMASI

Kanunun bilinmemesi, kanunun doğrudan uygulanmasını engellemez ve yasal yükümlülüklerin yerine getirilmemesinden kaynaklanan sorumluluğu ortadan kaldırmaz. Örneğin, bir iş kanunu

¹ Konuya İlişkin Diğer Kararlar: Y. 11. HD., T. 4.2.2021, E. 2020/5300, K. 2021/868; YCGK T. 12.02.2008, E. 2008/3-25, K. 2008/22; YCGK T. 27.05.2003, E:2003/7-154 K:2003/170; YCGK, T. 29.03.2016, E. 2015/661, K. 2016/156; Y.7.CD., T. 06.12.2023, E. 2020/6825 K., 2023/10890, <https://lib.kazanci.com.tr>, Erişim Tarihi: 08.11.2024.

² Y. 7.CD., T. 24.04.2024, E. 2021/2355, K. 2024/4319; Y. 7.CD., T. 24.03.2022, E. 2022/1573, K. 2024/4320. <https://lib.kazanci.com.tr>, Erişim Tarihi: 09.11.2024.

hükümlerini ihlal eden bir işveren, iyi niyetle hareket etmiş olsa bile, çalışanlarının bu nedenle uğradığı zarar veya ziyanı tazmin etmekle yükümlüdür. Daha da ileri gitmek gerekir. Bir hukuk kuralının bilinmemesi, kusurlu kişinin ihmali ortadan kaldırmaz veya hafifletmez. Bildiğimiz gibi, hukuk mahkemeleri genellikle ihmalin derecesini değerlendirmekle yükümlüdür. Ancak, herkesin kanunu bilme yükümlülüğü olduğundan, kanuna aykırı eylemler, kişi kanunu gerçekten bilsin ya da bilmesin, her zaman eşit derecede ciddidir(Derreuc/Güral, 1945:202).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa m.40/2'de; devletin, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yollarına, mercilere başvuracağını ve bu başvurulara ilişkin süreleri de belirtmek zorunda olduğu kurala bağlanmış ise de; bu kurala aykırı davranılması durumunda yasal sürelerin işlevsiz hale geleceği ve ilgili kişilerin herhangi bir süre koşuluna bağlı olmadan kanun yollarına başvurabileceğine dair bir kural öngörülmemiştir. Öte yandan, "Kanunu bilmemek mazeret sayılmaz" ilkesinin de ceza hukuku sınırlarını aşan genel bir hukuk ilkesi olduğunu, dava açma süreleri belirlenirken bu ilkedен yararlanmak gerektiğini vurgulamak yerinde olur. Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında da sıklıkla değinildiği üzere, mahkemeler usul kurallarını uygularken bir yandan davanın hakkaniyetine zarar verecek kadar katı anlamda şekilcilikten, diğer yandan, kanunla öngörülen dava şartlarının ortadan kaldırılmasına neden olabilecek kadar aşırı esneklikten kaçınmaları gereklidir (Güleç, 2008:64).

Bu ölçü ve "kanunu bilmemek mazeret sayılmaz" ilkesi çerçevesinde Anayasa m.40/2 yorumlandığında; kanun yollarına başvuru süresi kamu düzenine ilişkin olup bu hususta kanunu bilmemek mazeret sayılmaz ilkesi gereği kanun yolunun yanlış gösterilmiş olması anılan ilke gereği ilgiliye hak bahsetmeyecektir. Ancak bu hususta Yargıtay kararları arasında birlik bulunmaktadır.

"Kanunu bilmemek mazeret sayılmaz" ilkesi hukukun temel ilkelerindendir. Bu ilke kapsamında avukatın sorumluluğuna da değinilmesi yerinde olacaktır. Anılan ilke herkesi kapsayan bir ilkedir. Oysa mesleki gereklilikler ve yukarıda vurgulanan borçlar hukuku kuralları avukatların yasaları bilmek zorunluluğu dışında özellikle açtığı ve takip ettiği bir davada dava ile ilgili yargılama usullerini, süreci, süreleri ve buna ilişkin infaz iş ve işlemlerini bilmesi, bu konuda bilimsel ve yargısal kaynakları incelemesini de zorunlu tutmaktadır (Şenocak,1998:12). Oysa mesleki gereklilikler ve borçlar hukuku kuralları avukatların yasaları bilmek zorunluluğu dışında özellikle açtığı ve takip ettiği bir davada dava ile ilgili yargılama usullerini, süreci, süreleri ve buna ilişkin infaz iş ve işlemlerini bilmesi, bu konuda bilimsel ve yargısal kaynakları incelemesini de zorunlu tutmaktadır. Hatta Türk, İsviçre ve Alman öğretisinde avukatların gerek meslekleri ile ilgili genel bilimsel eserleri ve gerek deruhte ettikleri vekaletler gereği baktıkları davalara ilişkin kaynakları edinmeleri gerektiği; bunlara ilişkin yargı kararlarını takip etmek zorunda bulundukları, bütün bunların "iş özenle ifa" zorunluluğunun bir gereği olduğu da ifade edilmektedir (Şenocak, 1998: s.12).

Arık, İsviçre hukukunda avukatların bölgelerinde yayımlanan mesleki dergilerde paylaşılmış mahkeme içtihatlarını hemen yayımı izleyen günlerde olmasa da birkaç hafta içinde bilmeleri gerektiğini, Federal Mahkemenin bu kararları takip etmeyen ve bilmeyen avukatların sorumluluğuna karar verdiğini nakletmektedir(Arık, 1944:572). Yargıtay 4. Hukuk Dairesi de İsviçre'deki bu tutumu benimsemiş ve kararlarına yansıtmıştır(Müderrişoğlu,1974:303). Avukat sık karşılaşılmayan bir dava türünde vekalet almışsa o konuya özgü yasal düzenlemeleri, yargısal kararları ve bilimsel kaynakları derinlemesine incelemelidir. Nitekim Almanya'da Hamm Eyalet Yüksek Mahkemesi konu ile ilgili bir şerhi incelemeyen avukatı sorumlu tutmuştur(Şenocak, 1998:s.14). Hatta, Bazı yazarlar özel uzmanlığı gerektiren konularda avukatın uzmana danışması veya işi ona bırakması gerektiğini de savunmaktadır (Tandoğan, 1987:413).

Bu kapsamda Avukatlık Kanunu'nun 34'üncü maddesi, avukatların, üzerlerine almış oldukları görevleri görevin kutsallığına yakışır bir şekilde gerekli özeni göstererek, aynı zamanda doğru, onurlu bir şekilde yerine getirmek ve avukatlık unvanının gerektirdiği saygıyı, güveni zedelemeyecek biçimde hareket etmek ve son olarak Türkiye Barolar Birliğince belirlenen meslek kurallarına uymakla yükümlü olduklarını düzenlemektedir. Kanunları bilmemek mazeret sayılmaz ilkesi gereği, avukatların meslekleri vekalet ilişkisi ile edindikleri işleri meslekleri gereği araştırmak ve yasal düzenlenmeleri takip ederek işlerini yetirmeleri gerekecektir.

Konuya ilişkin Yargıtay kararlarına bakıldığında; “... Davaların kısa zamanda sonuçlandırılması, adaletin bir an önce yerine getirilmesi için, taraflar veya mahkemelerce yapılması gereken bir kısım adli işlemler sürelerle tabi tutulmuştur. Bu sürelerin bir kısmını kanun bizzat belirlerken bir kısmını işin özelliğine, tarafların durumlarına göre belirlemesi için hâkime bırakmıştır. Kanuni süreler açıkça belirtilen ayrıcalıklar dışında kesindir. Bu nedenle kanunun tayin ettiği süreler hâkim tarafından azaltıp çoğaltılamaz. Somut uyuşmazlıkta, davacı vekiline 10.03.2016 tarihli celsede talep miktarını ıslah yolu ile arttırması ve harcını yatırması için iki haftalık süre verilmiş olup davacı 23.03.2016 tarihinde harç yatırarak ıslah dilekçesi sunmuştur. 6100 sayılı Kanun'un 181. maddesinin birinci fıkrası açık olup, tarafa ıslah ettiği usul işleminin yapılması için tanınması gereken süre bir haftadır. Az yukarıda açıklandığı üzere, bu sürenin hâkim tarafından değiştirilmesi mümkün değildir. “Kanunu bilmemek mazeret sayılmaz” ilkesi de dikkate alındığında kanunda öngörülen süreden sonra yapılan ıslah işlemi geçersizdir. Açıklanan nedenle; Mahkemece, ıslah hiç yapılmamış sayılarak, dava dilekçesindeki talep miktarlarıyla bağlı kalınarak hüküm tesis edilmesi gerekirken, süresi geçtikten sonra verilen ıslah dilekçesine göre karar verilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir”³ denilerek ilgili kural doğrultusunda bozma kararı verilmiştir.

³ Y. 22. HD., T.18.06.2020, E. 2017/29321, K. 220/7185; Ayrıca konuya ilişkin diğer kararlar: Y. 1. HD., T. 21.12.2009, E. 2009/12205, K. 2009/13544”... Mahkemece, her ne kadar Türk Medeni Kanununun 2.maddesi hükmü uyarınca temlikin iyiniyetli olduğundan söz edilerek dava reddedilmişse de, davalının yalnızca objektif iyiniyetli olması yeterli olmayıp, aynı yasanın 3.maddesinde öngörülen subjektif iyiniyetinde varolması gerekeceği kuşkusuzdur. Zira, kanunu bilmemek mazeret sayılmaz hükmü karşısında, Türk Medeni Kanunu'nun

İdari yargılama hukuku açısından, kanunu bilmemek mazeret sayılmaz ilkesinin hem ilk derece mahkemesi olarak idare mahkemeleri hem de istinaf kanun yolu aşamasında bölge idare mahkemelerince de dikkate alındığı ve bu ilkenin idari yargılama alanında da ceza ve hukuk yargılamalarındaki gibi uygulandığını görmekteyiz. Bu bağlamda, aşağıda idari yargılamaya ilişkin kararlardan örnekler verilmiştir.

İlk olarak İzmir Bölge İdare Mahkemesi'nin 2021 tarihli Kararı'na değinilecek olursa⁴;

İlk derece mahkemesinde dava, davacının izinsiz öğrenci barınma hizmeti vermesi nedeniyle, 5661 Sayılı Yüksek Öğretim Öğrenci Yurtları ve Aşevleri Hakkındaki Kanuna Ek Kanunun 1. Maddesi uyarınca, idari para cezası ile cezalandırılması ve Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğünün işlemi ile kapatma cezası verilmesine ilişkin iptali istemiyle açılmıştır. Mahkeme; davalı idarece yerinde yapılan inceleme neticesinde tanzim olunan tutanaklar uyarınca ilgili öğrencilere yönelik izinsiz barınma hizmeti verildiği sonucuna ulaşılmış ise de; yapılan incelemede olayla ilgili olarak herhangi bir öğrenci ifadesine yer verilmediği, apartta temizlik ve ücretli yemek hizmetlerinin verilip verilmediğine yönelik bir değerlendirme yapılmadığı, sosyal medyada yer verilen reklam amaçlı bilgiye dayanılarak işlem tesis edildiği, söz konusu reklamda söz konusu apartın öğrenci barınmasına hasredildiğine ilişkin bir ibarenin de bulunmaması sebebiyle, davalı idarece izinsiz olarak öğrenci barınma hizmetinin verildiğinin somut olarak ortaya konulamadığı sonucuna vardığından, dava konusu işlemin hukuka uygun olmadığına karar vermiştir.

Davalı idare tarafından; soruşturma Raporu ve eklerinde söz konusu apartta öğrenci barınma hizmeti verildiğinin açıkça ortaya konulduğu, sosyal medyada açıkça reklam yapıldığı, bu reklamda "N. Rezidans Buharkent Meslek Yüksekokulu" denilerek söz konusu apartın öğrenci barınmasına hizmet ettiğinin açıkça ortaya konulduğu, Okul adı geçirilerek reklam yapılmasının öğrenci barınma faaliyetlerinin reklamının yapıldığı manasından başka bir anlam taşımasının mümkün olmadığı, ve bu bağlamda mahkeme kararının yasal düzenlemelere uygun olmadığı ileri sürülerek, istinaf yolu ile incelenerek kaldırılması için istinaf kanun yoluna başvurmuştur.

İzmir Bölge İdare Mahkemesi istinaf incelemesinde; “*Davacının dilekçesinde söz konusu yerde izinsiz öğrenci barınma faaliyeti verdiğini açıkça belirttiği, itiraz dilekçesinin dava konusu yaptırımlardan kurtulmaya yönelik olduğu ve esasen tevil yoluyla ikrar niteliği taşıyan beyanlar da*

2.maddesinin uygulanmasına da yasal olanak yoktur. Öte yandan, davalının dava konusu taşınmazın satış bedeli ile üzerine yapılan muhdesattan kaynaklanan varsa sair haklarını da ayrı bir dava konusu edebileceği tartışmasıdır...”; Y. 22. HD., T: 03.03.2014, E. 2014/4945, K. 2014/4563; Y. 22. HD., T: 03.03.2014, E. 2014/4946, K. 2014/4562. Aynı doğrultuda; Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 4. Ceza Dairesi E. 2022/129 K. 2023/290 T. 24.2.2023; Adana Bölge Adliye Mahkemesi 12. Ceza Dairesi E. 2021/582 K. 2022/1703 T. 9.12.2022; Kayseri Bölge Adliye Mahkemesi 5. Ceza Dairesi E. 2019/215 K. 2020/1018 T. 13.7.2020, <https://lib.kazanci.com.tr>, Erişim Tarihi: 18.12.2024.

⁴ İzmir Bölge İdare Mahkemesi 5. İDD, E. 2021/230, K. 2021/1796, T. 21.10.2021, <https://lib.kazanci.com.tr>, Erişim Tarihi: 19.12.2024.

içerdiği, söz konusu tutanaklarda yapılan tespitler, internet ortamında yer alan reklam amaçlı bilgi girişinin içeriği ve "kanunu bilmemek mazeret sayılmaz" ilkesi birlikte değerlendirildiğinde, söz konusu yerde davacı tarafından izinsiz ve ruhsatsız olarak öğrencilere barınma hizmeti verildiği sonucuna varmış ve dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı" gerekçesiyle davalı idarenin istinaf başvurusunun KABULÜNE karar vermiştir.

Aynı doğrultuda, Ankara Bölge İdare Mahkemesi'nin 2023 tarihli Kararı'nda⁵; sınıf öğretmeni olarak görev yapan davacı tarafından; hakkında başlatılan disiplin soruşturması sonucunda, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 125/D-1 maddesinde belirtilen "görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak, kişilerin yarar ve zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak" fiilini işlediğinden bahisle tesis edilen 1 yıl kademe ilerlemesinin durdurulması cezası verilmesine ilişkin Ankara Valiliği İl Disiplin Kurulu kararının iptali ile karar nedeniyle yoksun kalınan hakların ödenmesine karar verilmesi istemiyle idari yargıda dava açılmıştır.

Ankara 13. İdare Mahkemesi'nce; öğretmen olarak görev yapmakta olan davacının, 14/03/2021 tarihinde gerçekleştirilen Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumlarına Yönetici Seçme Sınavına ilişkin söz konusu fiili hakkında *"ilgili sınavın mahiyetinin ne olduğunu bilmediğini, iddia edilen fiile yönelik herhangi bir kastının olmadığını, resmi bir sınav olmadığını düşündüğünü"* ileri sürmüş olsa da, TCK madde 4. maddesinde "Ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz." şeklinde belirtildiği gibi itibar edilmemiş ve dosyada mevcut bulunan 'Ahde Vefa' isimli whatsapp grubuna iletilen soru kitapçığı fotoğraflarında "2021-MEB-EKYS" ibaresinin açık olarak okunduğunun anlaşıldığı ve dosyada mevcut bulunan diğer tutanaklar ve tanık beyanlarından kopya çekme eylemine iştirak ettiğinin sabit olduğu görüldüğünden, usulüne uygun gerçekleştirilen disiplin soruşturması sonucunda davacının 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 125/D-1 maddesinde yer alan *"görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak, kişilerin yarar ve zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak"* fiilinin karşılığı olan bir yıl kademe ilerlemesinin durdurulması cezası verilmesine dair Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Disiplin Kurulu Başkanlığı'nın kararında hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

Davacı tarafından, İdare Mahkemesi kararının hukuka aykırı olduğu ileri sürülerek, kaldırılması istemiyle başvuru istinaf kanun yolunda, Ankara Bölge İdare Mahkemesi; disiplin cezalarının, kamu görevlilerinin mevzuata, çalışma düzenine, hizmetin gereklerine aykırı fiillerine karşı düzenlenen idari yaptırımlar olduğunu, kamu hizmetlerinden sürekli uzaklaştırılabilmek gibi ağır sonuçlara neden olabilen disiplin cezaları, ağırlığı ve önemi sebebiyle Anayasa'nın 38. maddesindeki suç ve cezalara ilişkin kurallara tabi tutulduğunun tespitini yaptıktan sonra; "Kanunsuz suç ve ceza olmaz" ilkesi

⁵ Ankara Bölge İdare Mahkemesi, 2. İDD, E. 2023/31 K. 2023/4325 T. 21.11.2023. Aynı yönde; Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 2. İDD E. 2021/2778 K. 2023/3747 T. 28.12.2023; Ankara Bölge İdare Mahkemesi 2. İDD E. 2023/617 K. 2023/4324 T. 21.11.2023; <https://lib.kazanci.com.tr>, Erişim Tarihi: 19.12.2024.

uyarınca, ceza yaptırımına bağlanan her bir fiilin tanımının yapılması ve kanunun ne tür fiilleri suç sayarak yasakladığının hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek şekilde belirtilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Sözü edilen suç tanımlaması yapıldıktan sonra, suçun karşılığı olan cezanın ve suç sayılan fiili gerçekleştiren kamu görevlisinin hangi disiplin kuralını ihlal ettiğinin açık bir şekilde ortaya konulmasının da zorunlu olduğuna ve söz konusu fiilin, mevzuatta öngörülen tanıma uymuyorsa verilen disiplin cezasının hukuka aykırı olacağına da dikkat çekmiştir.

Bu durumda, davacının kopya çekme eylemine iştirak ettiği hususunun yapılan ceza yargılaması ve yürütülen disiplin soruşturması neticesinde sübuta erdiğinin ortaya konulduğu ve tespit edilen eyleminin disiplin hukuku açısından yaptırım gerektiren bir fiil olduğu anlaşılmakla birlikte, bu eylemin dava konusu işlemin dayanağını oluşturan 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 125/D-ı maddesinde düzenlenen "görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak, kişilerin yarar veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak" suçunun maddi unsurunu oluşturmadığı, başka bir ifadeyle eylemin, görevin yerine getirilmesi sırasında ve göreve ilişkin olarak işlenmediği, dolayısıyla disiplin hukukuna esas olan tipiklik şartının gerçekleşmediği anlaşıldığından, davacının 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 125. maddesinin 1. fıkrasının (D) bendinin (ı) alt bendi uyarınca "1 yıl kademe ilerlemesinin durdurulması" disiplin cezası ile tecziye edilmesine ilişkin işlemin hukuka aykırı olduğuna; öte yandan, davalı idare tarafından, davacının sübut bulan fiiline istinaden, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 125. maddesinde yer verilen disiplin hükümleri göz önünde bulundurularak eylemine uyan ceza tayinine gidilebileceği doğal olmakla beraber, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 125. maddesinin son fıkrasında yer verilen "İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür" hükmü uyarınca, hukuka aykırılığı belirlenen işlem nedeniyle davacının yoksun kaldığı haklarının da ödenmesi gerektiğine ve bu gerekçelerle davacının istinaf başvurusunun KABULÜNE karar vermiştir.

SONUÇ

Hukuku ve ceza hukukunu bilmemenin mazeret sayılamayacağı yönündeki ceza hukuku ilkesi, günümüzde birçok ceza kanununda artık mutlak olmaktan çıkmış ve bu konuda bazı istisnalara izin verilmesi yönünde genel bir eğilim oluşmuştur. Ceza hukukunu etkileyen bu eğilimin ortaya çıkmasında, ceza hukukunun sürekli gelişmesi sonucunda söz konusu ilkenin katı bir şekilde uygulanmasının yol açtığı eksiklikler önemli rol oynamıştır. Ceza hukukunda hata sorunu ülkemiz açısından özellikle 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu' nun yürürlüğe girmesinden sonra önem kazanmıştır. Söz konusu Ceza Kanunu'nun 4. maddesinde yer alan "ceza hukukunu bilmemek mazeret sayılmaz" hükmü ile 30. maddesinin 4. fıkrasında yer alan "işlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, cezalandırılmaz" hükmünü birlikte değerlendirdiğimizde, bazı durumlarda ceza kurallarındaki bir hata mazeret olarak kabul edilebilmektedir. Bunun anlamı, bazı durumlarda ceza kurallarının yanlışlığının beraat olarak dikkate alınabileceğidir. Burada, bir fiilin haksızlığının o fiilin hukuka aykırı olduğu anlamına geldiğine dikkat etmek önemlidir. Hukuka aykırı

bir eylem, ceza hukukunu ihlal eden bir eylemdir. Hukuka aykırılık ise fiil ile norm arasında bir çelişki olduğu anlamına gelir. Hukuka aykırılığın tanınması için söz konusu fiili yasaklayan ceza normlarının bilinmesi gerekir. Ceza normu bilinmese bile, eylemin anti-sosyal niteliği nedeniyle söz konusu eylemi yasaklayan bir kuralın varlığı sezgisel olarak tahmin edilebilir. Bu gibi durumlarda bile, söz konusu davranışın hukuka aykırı olduğunu bilmek kesinlikle yeterlidir.

Türk ceza ve hukuk yargılaması ile çalışmada da ilgili idari yargı kararlarında değinildiği üzere idari yargılamada da dikkate alındığı görülen kanunları bilmemek mazeret sayılması ilkesi ile kişi, meydana getirdiği fiilin neticesinin haksızlık oluşturduğunu bilecek, bu haksızlık karşısında kanunda düzenlenen yaptırıma katlanmak durumunda kalacaktır. Aksi halde toplumda, yapılan haksızlık ve gerçekleştirilen kusur neticesinde kanunu bilmediğini ileri sürerek yaptırımdan kaçınma ve haksızlığın artmasına neden olma durumuyla karşı karşıya kalılabilecektir(Hafizoğulları,1977:195). Bu durum da toplumda var olan hukuka güven duygusunu ve özellikle hukuki güvenlik ilkesini zarara uğratabilir.

Kanunun bağlayıcılığı başlıklı TCK madde 4; kişinin, gerçekleştirdiği fiilin ceza kanununda suç olarak düzenlendiğini bilmediğini ileri sürerek cezadan kurtulmasının önüne geçmektedir. Maddeye göre ceza kanunlarını bilmemek, fiili işlemek için mazeret sayılamaz ve fail cezadan kurtulamaz. Bu hüküm uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan herkesin Türk Ceza Kanunu ve onunla bağlantılı özel kanunlarla düzenlenen suçlar ve cezalara dair düzenlemeleri bilmesi zorunludur. Ceza kanunlarını bilmemek, yargı sürecinde sanıkların savunmalarında bir mazeret olarak kabul edilmez. Yargıtay, sanıkların işledikleri eylemin suç olduğunu bilmedikleri yönündeki iddialarını dikkate almamaktadır. Bu durum, hukukun üstünlüğü ilkesinin ve ceza hukukunun öngörülebilirliğinin sağlanması açısından büyük bir önem taşır.

Bu hüküm uyarınca ülke sınırları içerisinde bulunan herkesin Türk Ceza Kanunu, özel kanunları ile suç ve ceza içeren tüm kanun hükümlerini bilmesi gerektiği, ceza kanunlarını bilmemenin mazeret olarak kabul edilmeyeceği şeklinde hüküm dikkate alınmadan, sanıkların atılı eylemin suç olduğunu bilmedikleri yönündeki savunmalarına itibar edilmesi Yargıtay bozma nedeni olarak varsaymaktadır. Kamu düzeninin korunması ve bireylerin haklarının güvence altına alınabilmesi amacıyla, tüm bireylerin mevcut mevzuatı öğrenme ve buna uygun davranma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu nedenle, kanunların bilinmemesi, hukuki sorumluluktan muafiyet sağlamamaktadır. Hem Yargıtay'ın hem de bölge idare mahkemelerinin bu ilke doğrultusunda vermiş olduğu kararlar, özellikle toplumda hukukun ve ceza hukukunun ihlaline yönelik bir caydırıcılık işlevi görmektedir. Hukukun öğrenilmesi ve benimsenmesi, bireysel sorumluluk bilincinin geliştirilmesine de katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aydın, H. (1996). “İslam Ve Türk Ceza Hukuku’nda Hukukî Bilmeme (Cehalet)”. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 1, ss. 29-64.
- Arık, K. (1944). “Avukatın Müvekkiline Karşı Mesuliyeti (Avukat Yeni İhtihatları Takip Etmekten Mesul Müdür?. Adliye Ceridesi, ss. 569-576.
- Artuk M. E. / Gökçen A. / Yenidünya A.C. (2005). Ceza Hukuku Özel Hükümler, Cilt.1, Ankara.
- Derreıuc, M. G., Ve Güral J. (1945). “Kanunu Bilmemek Özür Sayılmaz Kaidesi Hakkında Bazı Düşünceler”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2, S.4, ss.197-233.
- Dülger, M. V. / Özkan, O. / Bakdur M. (2021). “Ceza Hukukunda Hata Ve Hataya Bağlanan Sonuçlar”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 45, ss. 227-64.
- Güleç Soyer S. (2008). Türk Ceza Kanununda Haksızlık Yanılgısı(M.30/4), Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı 1, 2008, S. 59-91.
- Güngör D. (2007). Ceza Hukukunda Kural Üzerinde Hata, TBB Dergisi, Sayı 68, ss. 135-160.
- Hafızoğulları, Hukukî Bilmeme ve Açık Ceza Normları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı, Ankara, 1977, ss. 193-211.
- Koca M. / Üzülmüş İ. (2024). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7.Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara.
- Müderrişoğlu F. (1974). Avukatlıkta Vekalet ve Ücret Sözleşmesi, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- Özgenç İ. (2024). Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, 8.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Demirel H. (1955). Ceza Hukukunda Bilmeme ve Hata, AHFD XII, 3-4, s. 101 vd.
- Şenocak Z. (1998). Ankara Barosu Dergisi, Cilt.1, S.2, ss.3-55.
- Tandoğan H. (1987). Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C.II, 3.Baskı, Ankara.
- Toroslu N.(2005). Ceza Hukuku, Genel Kısım, Seçkin Yayınevi, Ankara.